

ПРОФЕСІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті доведено необхідність використання сучасних методів, форм та прийомів навчання на заняттях з української мови професійного спілкування. Автор розглядає можливість застосування ефективних освітніх технологій.

Ключові слова: сучасні методи навчання, ефективні освітні технології, студенти-економісти, форми роботи.

В статье доказана необходимость использования современных методов, форм и приёмов обучения на занятиях по украинскому языку профессионального общения. Автор рассматривает возможность применения эффективных образовательных технологий.

Ключевые слова: современные методы обучения, эффективные образовательные технологии, студенты-экономисты, формы работы.

The necessity of usage the modern methods, forms and ways of study at the lessons of the Ukrainian language of professional directions are proved in this article. The author views the opportunity to use effective educational technologies.

Key words: modern methods of study, effective educational technologies, students-economists, forms of work.

Постановка проблеми. Соціальні й економічні реалії сьогодення вимагають підготовки фахівця нового типу, здатного до професійної діяльності в інформаційному суспільстві, особистості, яка має творчий потенціал, володіє культурою україномовного спілкування і сформованими навичками роботи з інформацією для професійного саморозвитку та самоосвіти.

Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”), Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, нормативні документи МОН України з питань освіти, Болонська декларація “Про європейський простір вищої освіти” відкривають нові перспективи для реалізації інтелектуального й особистісного потенціалу майбутнього фахівця економічної галузі.

Проблема формування мовленнєвої професійної компетенції майбутніх спеціалістів особливо *актуалізується* в контексті методики навчання української мови у вищій школі економічного профілю, оскільки саме у вищому навчальному закладі формуються основи фахового лексичного запасу студентів. Крім того, пріоритетним у сучасному інформаційно насиченому суспільстві стають питання мовленнєвої культури та комунікативної компетенції

як провідних компонентів усебічного розвитку особистості.

Оновлення змісту курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», посилення уваги до вивчення державної мови у вищих навчальних закладах, практичної спрямованості в навчанні мови як обов'язкової дисципліни, а також визначення багатоаспектних завдань щодо формування професійних компетенцій майбутніх спеціалістів засобами мови й мовлення сприяли вдосконаленню основних форм, методів вивчення курсу, технологій навчання, збагаченню їхнього внутрішнього змісту, збільшенню обсягу годин – кредитів від 54/1,5; 72/2; 108/3 до 120/4, що, у свою чергу, активізувало ті аспекти й механізми, які забезпечують формування мовної особистості й стимулювання її пізнавальних можливостей, розвиток професійно комунікативної діяльності.

Тому *актуальним* на заняттях з української мови у вищій школі є *вибір ефективних технологій навчання*.

Метою статті є обґрунтування організаційних форм роботи у процесі вивчення основного курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та спецкурсів, серед яких обрано: лекційні, практично-семінарські заняття, захисти пропонованих проектів, проведення

лінгвістичних «круглих столів», дискусій, рольових і сюжетних ігор, тренінгів, які є важливими формами розвивального навчання, сприяють удосконаленню професійного спілкування на задану тему, підвищують інтерес до створення і розв'язання тестових завдань тощо.

Ми спираємося на запропонований О. Любашенко підхід до проектування процесу навчання української мови у вищій школі, що реалізується через комплекс лінгводидактичних стратегій (рецептивно – мовленнєвого спілкування; продукування текстів; репродуктивного та інтерпретаційного текстотворення; контакт – комунікативної мовленнєвої взаємодії у формі монологічних та діалогічних текстів тощо) і значною мірою доповнює сучасний методичний інструментарій вищої школи [3].

Нам імпонують думки Н. Голуб щодо впровадження в практичну діяльність видів спілкування, варіювання засобів впливу залежно від особливостей аудиторії, використання прийомів наочності. Інноваційна перебудова навчального процесу у вишах значною мірою впливає на характер форм, методів і засобів навчання, у тому числі й лекції. Практика, як зазначає дослідниця, підтверджує продуктивність нових її видів: лекцій-діалогу, проблемної, інструктивної, узагальнювальної, бінарної, лекції теоретичного конструювання, лекції-ділової гри. Ефективності названих типів лекцій сприяють такі прийоми: з'ясування ключових питань попередньої лекції, привернення уваги студентів до змісту лекції за допомогою ключових фраз, постановка проблемних запитань і завдань, спільна пошукова діяльність тощо [1].

Однією з пріоритетних лекційних форм, які забезпечують розвиток професійно-комунікативних умінь і навичок студентів, на думку Т. Симоненко, є лекція-візуалізація, оскільки така форма сприяє більш успішному сприйняттю й запам'ятовуванню навчального матеріалу. Ефективною практичною формою, що сприяє процесу вдосконалення фахових умінь студентів, є комунікативні практикуми, під час яких забезпечується розвиток складових цілісного утворення, відбувається трансформація мовнокомунікативної діяльності в напрямку до покращення якості її репрезентації через усне та писемне комунікативне мовлення. Серед оптимальних форм контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів є

колоквіуми. Дослідниця справедливо зазначає, що систематичне проведення колоквіумів дає змогу проконтролювати не тільки якість теоретичної і практичної підготовки, а й проілюструвати інтегративні зв'язки між виучуваними дисциплінами [4].

Загалом у визначеннях сучасних педагогів, лінгводидактів зазначається, що методи навчання – це способи пов'язаної діяльності того, хто навчає і тих, кого навчають, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, навичками і вміннями, реалізуються завдання розвитку та виховання, формується світогляд, професійно-мовна компетентність.

У лінгводидактиці на сьогодні відомі класифікації методів навчання мови за джерелом знань, рівнем пізнавальної діяльності, способом взаємодії (учителя й учнів, викладача та студентів).

Сучасні українські лінгводидакти (З. Бакум, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, О. Караман, О. Любашенко, Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентиліук, К. Плиско, Т. Симоненко та ін.) виокремлюють такі способи взаємодії (учителя й учнів, викладача та студентів) у процесі навчання мови:

- розповідь-слухання, сприймання, конспектування ;
- обмін думками з теми, бесіда ;
- спостереження над мовним матеріалом;
- самостійне опрацювання матеріалу ;
- виконання системи вправ і завдань ;
- науково-дослідна робота .

У методиці навчання мови загальноприйнятими визнано такі методи:

- усний виклад матеріалу (розповідь, пояснення);
- бесіда;
- спостереження над мовою;
- робота з підручником, словниками;
- метод вправ .

У педагогіці дидакти виділяють такі методи навчання:

- пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний);
- репродуктивний;
- проблемний виклад ;
- частково-пошуковий (евристичний) ;
- дослідницький .

Наявність різних класифікацій у системі методів навчання мови свідчить про постійний

науковий пошук, нагромадження й теоретичне узагальнення педагогічного досвіду словесників, дослідження методів на різних можливих системних рівнях.

У нашому дослідженні основними методами навчання української мови (за професійним спрямуванням) визначено як традиційні, так й інноваційні: лекція, проблемний виклад матеріалу, частково-пошуковий метод, спостереження над мовою, експеримент, дослідницький метод, метод моделювання, кейс-метод, інформаційно-комунікаційні технології, комунікативні тренінги.

У виборі ефективних технологій навчання української мови (за професійним спрямуванням) нами враховано специфічні умови системи вищої освіти економічного профілю, мети і завдань навчальної дисципліни.

В основу взаємодії учасників навчального процесу з різним рівнем інтерактивності й управління навчальним процесом нами покладено сучасні інноваційні технології навчання (інформаційно-комунікаційні (комп'ютерні), ігрові, тренінгові).

Інформаційно-комунікаційні (комп'ютерні) технології сьогодні є одним із провідних засобів досягнення конкурентних переваг, тому розгляд ролі та значення сучасних інформаційних технологій на освітньому ринку є доволі актуальним. Для з'ясування переваги взаємозв'язку освітніх та інформаційних технологій нами визначено зміст цих понять.

Освітні технології нами тлумачаться як система діяльності викладача і студента, що ґрунтується на відповідній ідеї, принципах організації та взаємозв'язку цілей, змісту і методів освіти.

У науковому обігу виокремлюють ігрові технології (гра, ділова гра), комп'ютерні технології (комп'ютеризація навчання), діалогові технології, пов'язані зі створенням комунікативного середовища (педагогічна взаємодія), тренінгові технології, інтерактивні технології.

Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні – це процес підготовки і передачі інформації тому, кого навчають, через комп'ютерну техніку і програмні засоби.

Для реалізації інформаційно-комунікаційних технологій навчання нами розроблено комп'ютеризовані й електронні навчальні посібники, різноманітні моде-

лі контролю рівня підготовленості студентів, комп'ютерні практикуми і навчальні тренажери, термінологічний словник-мінімум для електронних навчальних завдань.

Одним із прикладів ефективних освітніх технологій сьогодні є інтерактивні технології навчання, зокрема кейс-технології, або метод аналізу ситуацій, які успішно й широко застосовуються в зарубіжжі, у вітчизняних вишах поки що тільки розвиваються. Щоправда, в останні два-три роки кейс-метод стає достатньо популярним засобом у викладанні та бізнес-середовищі. Застосування кейс-технологій у навчанні передбачає такі цілі: розвиток навичок аналізу і критичного мислення, поєднання теорії й практики, представлення прикладів управлінських рішень, що приймаються; аналіз різних позицій та поглядів; формування навичок оцінювання альтернативних варіантів в умовах невизначеності [2; 5].

Найбільш виразним прикладом кейс-технологій, що активізують процес навчання, є метод кейсів.

Метод ситуаційного навчання (кейс-метод), за Ю. Сурміним, розглядається як неперервний процес, спрямований на систематичний, цілеспрямований опис, вивчення, аналіз об'єктів реальної дійсності, що використовується не стільки для засвоєння знань, скільки для формування нових психолого-педагогічних і професійних якостей та вмінь [6, с. 190–195]. Для викладача ж – це засіб творчого навчання. Провідною є роль кейс-методу в практичній підготовці майбутніх фахівців економічної галузі в аспекті формування їхньої мовленнєвої компетенції. Зазвичай у ВНЗ студент здобуває знання й оволодіває відповідною методологією, практичного ж досвіду в нього майже немає. Кейс-метод дозволяє подолати цей недолік, оскільки націлює на використання теорії, оволодіння методологією та інструментарієм набуття досвіду. Систематичне застосування в навчальному процесі кейс-методу, або кейс-ситуації, на нашу думку, доцільно використовувати в професійній мовленнєвій підготовці студента-економіста, якому в подальшій практичній діяльності доведеться приймати відповідні управлінські рішення.

Одержані практичні результати дослідження переконують, що ефективність застосування кейс-методу в навчально-виховному процесі за-

лежить безпосередньо від якості пропонованих для вирішення студентам-економістам змодельованих професійних ситуацій, пов'язаних із їхньою майбутньою виробничою діяльністю.

Моделювання професійної ситуації передбачено на заняттях спецкурсів: «Основи культури спілкування», «Культура професійного мовлення», «Культура наукової мови», оскільки такий вид роботи потребує знань з фахових дисциплін і є одним з ефективних засобів розвитку креативного мислення студентів-економістів та підготовки їх до виробничої практики.

Ефективними в реалізації зазначених технологій визначено ігрові форми навчання, які сприймаються студентами з великим інтересом, оскільки спрямовані на підвищення ефективності професійного спілкування. Активно пропонуються тренінги з когнітивної орієнтації, що передбачають проведення дискусій на теми: «Роль реклами в бізнесі», «Я – банкір», «Психологічний вплив реклами», «Якби я був керівником ...», «Роль мови в процесі управління», «Чи потрібна професія мерчандайзера?», «Які якості необхідні менеджерів, а які – економістів?», «Яким повинен бути лідер?».

Значну увагу приділено проектуванню роботи над мовленням учасників дискусії, їх поведінкою (коректною, некоректною), використанню невербальних засобів спілкування. Комунікативні тренінги допомагають студентам реалізувати потреби в професійному спілкуванні. Для проведення комунікативних тренінгів нами запропоновано такі теми: «Що таке щастя?», «Проблеми сучасної освіти», «Мрію я словами відмикати людське серце... (Л.Забашта)», «Заговори, щоб я тебе побачив (Сократ)», «Роль економічної освіти у вашому житті», «Конкуренція. Яка вона?», «Сучасний банкір», «Просування новинки на закордонний ринок», «Як впливає марка товару на споживача?», «Звітна доповідь», «Укладання угоди», «Перевірка фірми податківцями», «Зустріч з інвестором», «Створіть бренд».

Продуктивними визначено види робіт, які супроводжуються відеозаписом з подальшим аналізом ситуації, вивченням мовлення учасників, проведенням словникової роботи з професійної термінології.

Упровадження сучасних технологій навчання, зокрема моделювання професійної си-

туації в економічному ВНЗ під час вивчення української мови (за професійним спрямуванням) та пропонованих спецкурсів, є необхідним аспектом успішного оволодіння професійною мовно-мовленнєвою компетенцією.

Отже, такий підхід до вибору ефективних технологій навчання, форм діяльності, способів взаємодії викладача і студента дозволяє оптимізувати процес навчання української мови (за професійним спрямуванням), поліпшити організацію індивідуальної, групової, колективної діяльності студентів-економістів.

Література

1. Голуб Н. Б. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення лексикології в школі / Н. Б. Голуб // Освіта Донбасу. – 2003. – № 1(96). – С. 18–21.
2. Гончаров С. М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу : навч.-метод. посібник / Станіслав Михайлович Гончаров. – Рівне : НУВГП, 2006. – 172 с.
3. Любашенко О. В. Лінгводидактичні стратегії : проектування процесу навчання української мови у вищій школі : монографія / Олеся Вадимівна Любашенко. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект – Поліграф»», 2007. – 296 с.
4. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія / Тетяна Володимирівна Симоненко. – Черкаси : Вид. Вовчок О. Ю., 2006. – 328 с.
5. Ситуаційна методика навчання : теорія і практика / упорядники О.Сидоренко, В.Чуба. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.
6. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (case study) та його навчальні можливості / Юрій Петрович Сурмін // Глобалізація й Болонський процес : проблеми і технології: моногр. – К. : МАУП, 2005. – С. 173–199.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2012